

Ur parkad kotoñs e norzh Benin..

Ar c'hotoñs en Afrika ar C'huzh-heol

Ar gwiaderezh a vez kavet ar muiañ er bed a-bezh eo ar c'hotoñs. Unan eus produioù pouezusañ ar c'henwerzh etrebroadel eo. Pep hini ac'hanomp en deus dilhad graet gant kotoñs ha koulskoude eo dianav deomp tud Europa rak produet e vez pell eus Breizh. Setu un tamm traoù diwar e benn...

e 5 000 a-raok Jezuz Krist e veze gounezet kotoñs e traonienn an Indus e Pakistan. Kavet ez eus bet dilhad hag a oa bet graet war-dro 3 000 bloaz a-raok J.K. Gant diorren an Islam er 7^{vet} kantved e oa bet ezhporzhiet kotoñs da Afrika an Norzh ha betek Spagn. Ul louzaouenn a orin drovanel eo : ezhomm dour he deus, ket re avat, ha kreskiñ a ra ar gwellañ gant 32°C. Evit-se ne vez ket kavet en Europa dre vras, rak re yen eo an amzer.

STANK EN AMERIKA

Er 15^{vet} kantved eo bet aloubet "an douar nevez" gant Europiz : souezhet e oant bet o welet e veze gounezet kotoñs gant pobloù amerikan. E Mec'hiko, Brazil,

Perou ha gant Indianed Stadoù-Unanet Amerika... E 1793 e voe krouet an ijinenn kentañ evit dispartiañ an had diouzh an neud : kregiñ a reas koulz ar produiñ kotoñs greantel amerikan. Hogen gant ar brezel diabarzh e SUA ne veze ket ezhporzhiet ken ar c'hotoñs da Europa. D'ar mare-se e oa bet kroget ar c'hounidigezh e Rusia eta. Hiziv eo Sina, India, SUA ha Pakistan ar brasañ produerien kotoñs er bed, hervez sifroù ar bloavezh 2014.

AR PLANT

Ar c'hotoñs a vev ur bloavezh a-raok bezañ dastumet. Hadet e vezont e-kerzh dibenn koulz-amzer ar glav. Ezhomm o devez e-tro 150 devezh evit bezañ darev. Ret eo kaout kalz a zour evit kreskiñ ha bleuniañ a reont goude 90 devezh. Gou-

de marv an had eo ret kaout un amzer sec'h rak kizidik eo an neud ouzh an dour. Ret eo kaout douar mat, dourañ anezhe mat ha rekis eo da seurt plant bezañ hadet rouez evit chom hep breinañ pa greskont.

AN DASTUM

E tiez-feurm bras e vez dastumet ar c'hotoñs gant binvioù a-zoare. Kutuilhet e vez ivez gant an dorn, evel ma vez kontet gant John Steinbeck en e levr *The Grapes of Wrath* ("Blokadoù ar gounnar"). En Afrika ar C'huzh-heol e vez dastumet ar c'hotoñs gant an dud, ul labour skuizhus eo, graet gant maouezed ha bugale alies. Lakaet e vez a dammoù bras, e-kichen un hent, pouezet e vez a-raok bezañ karget e-barzh ur c'hamion.

Dastumet e vez evit ober gwiad, dispartiet e vez an neud diouzh an had, dastumet e vez an had ivez evit ober eoul. Perzh mat ar c'hotoñs zo hervez hirder ha kalite an neud dreist-holl. Reiñ a ra etre 0,5 ha 2,5 tonenn dre zevezh-arat.

EN AFRIKA AR C'HUZH-HEOL

Dav eo teurel ur sell war broioù Afrika ar C'huzh-heol, hag o deus dibabet souten gounidigezh ar c'hotoñs evit gounit arc'hant goude an didrevadenniñ. Evel-se eo bet diorroet ar produiñ kotoñs e Mali, Niger, Burkina, broioù takad ar Sahel anezhe, hep aod na porzh-mor ebet, gant pemp mizvezh glav hepken. Kas a ra ar c'hotoñs pinvidigezh d'ar Stad eta, met ivez d'ur greanterezh hag a zegas kalz

labour e lec'h-mañ-lec'h. Pep tra a vez graet gant an dorn gant al labourerien-douar : kempenn an douar, strewiñ ludu, hadañ, skuilhañ an diamprevanerioù, ha dastum. Al labourerien-douar o deus kavet mat gounidigezh ar c'hotoñs, rak rastellat a reont kalz a arc'hant, daoust d'al labour bezañ hir. Paeet e vez 300 € pep tonennad kotoñs e Benin da skouer, da geñveriañ gant ar gopr izelañ a dizh 63 €.

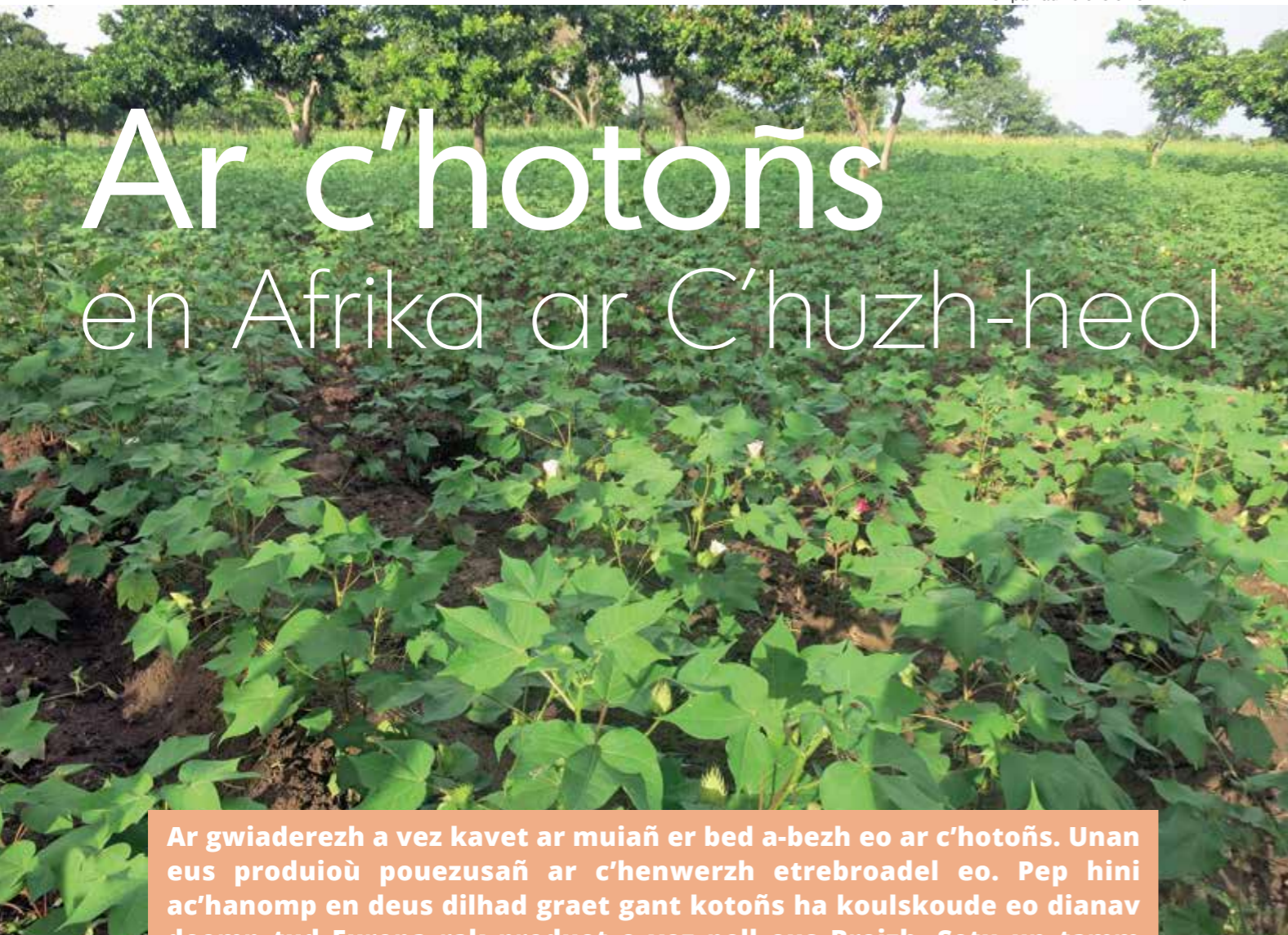
EFEDOÙ AR GOUNEZEREZH E BENIN

"Gwelloc'h eo bet ar vuhez gant gounidigezh ar c'hotoñs eta, rak posupl eo bet evit labourerien-douar baour kaout tiez brasoc'h, prenañ ur moto pe baeañ frejoù skol evit o bugale" eme an tad Jakez, beleg

misioner abaoe hanter-kant vloaz e Norzh Benin. "Gant pinvidigezh ar c'hotoñs, lod all o deus dibabet dimeziñ gant div pe deir gwreg, ar pezh na veze ket gwelet a-raok. *Ral a-walc'h eo an emlazh war ar maez en Afrika, met an neb a fello dezhañ en ober a evo ur banne diamprevaner hag... echu e vo.*"

Gant seurt produioù eo bet diskaret an niver a laboused gouez ivez, evel ar glujar. Bresk eo an douar ha kalz a labourerien-douar n'o deus ket graet gant kardell ha bremañ eo paourat an douar. Hiziv an deiz e kinniger dilhad kotoñs graet gant danvezioù bio e Breizh, evel a weler e stalioù Armor-Lux pe Décathlon, met dianav eo kement-se da labourerien-douar Benin a vev war ar maez, peogwir ne vezont ket kelaouet diwar-benn ezhommoù ar c'henwerzh etrebroadel.

Benead Lukian

Bugale o c'hoari en ur bern kotoñs.

Bernezh, labourer-douar e Benin, dirak ur parkad kotoñs.